

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.4.29>

УДК 339.56:63(477):061.1ЄС

Н. Л. Авраменко,

к. т. н., доцент, доцент кафедри митної справи та товарознавства,

Державний податковий університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7027-0266>

М. І. Пугачов,

д. е. н., професор, відділ продовольства,

Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки"

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7507-5870>

Н. Є. Голомша,

к. е. н., доцент, доцент кафедри адміністративного менеджменту та

зовнішньоекономічної діяльності,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3719-9968>

**РОЗВИТОК ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ АГРАРНОЮ ПРОДУКЦІЄЮ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ
З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ**

N. Avramenko,

*PhD in Technical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the
Department of Customs and Commodity Science, State Tax University,*

M. Pugachov

*Doctor of Economic Sciences, Professor, Food Department,
National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics".*

N. Golomsha,

*PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Administrative Management and Foreign
Economic Activity,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*

DEVELOPMENT OF FOREIGN TRADE IN AGRICULTURAL PRODUCTS OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF DEEPENING ECONOMIC INTEGRATION WITH THE EUROPEAN UNION

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю оцінки трансформацій зовнішньої торгівлі аграрною продукцією України в умовах поглиблення економічної інтеграції з Європейським Союзом та зростання зовнішніх викликів.

Метою статті є комплексний аналіз динаміки, географічної та товарної структури зовнішньої торгівлі аграрною продукцією України з урахуванням впливу євроінтеграційних процесів та визначення ключових факторів підвищення її ефективності.

Методологія дослідження базується на застосуванні системного підходу, методів статистичного аналізу, порівняльного аналізу, структурного та динамічного аналізу, а також узагальнення наукових джерел і офіційних статистичних даних.

У результаті дослідження встановлено, що євроінтеграційні процеси стали визначальним фактором зростання обсягів експорту аграрної

продукції та підвищення її частки в загальній структурі експорту України. Виявлено суттєву переорієнтацію географічної структури експорту на ринок ЄС із одночасним зниженням ролі традиційних ринків збуту. Доведено, що товарна структура експорту зберігає сировинну спрямованість, хоча спостерігається поступове зростання частки продукції переробки. Обґрунтовано, що інституційні механізми, зокрема DCFTA, сприяли розширенню доступу до ринку ЄС, проте тарифні квоти та нетарифні бар'єри обмежують повну реалізацію експортного потенціалу. Встановлено, що сучасні виклики, включаючи логістичні обмеження та зовнішні шоки, суттєво впливають на стабільність аграрного експорту, тоді як інтеграція з ЄС одночасно виступає фактором стабілізації та джерелом залежності. Визначено, що поглиблення інтеграції з Європейським Союзом супроводжується структурними змінами у логістиці та регуляторному середовищі, які формують нові вимоги до адаптивності та конкурентоспроможності українських аграрних експортерів.

Практична значимість отриманих результатів полягає у можливості їх використання для формування ефективної зовнішньоторговельної політики України, розробки стратегій диверсифікації експорту, підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції та удосконалення механізмів інтеграції до європейського економічного простору.

The relevance of the study is due to the need to assess the transformations of foreign trade in agricultural products of Ukraine in the conditions of deepening economic integration with the European Union and increasing external challenges.

The purpose of the article is a comprehensive analysis of the dynamics, geographical and commodity structure of foreign trade in agricultural products of Ukraine, taking into account the influence of European integration processes and identifying key factors for increasing its efficiency.

The research methodology is based on the application of a systemic approach, methods of statistical analysis, comparative analysis, structural and dynamic analysis, as well as generalization of scientific sources and official statistical data.

The study found that European integration processes have become a determining factor in the growth of agricultural exports and an increase in their share in the overall export structure of Ukraine. A significant reorientation of the geographical structure of exports to the EU market has been identified, with a simultaneous decrease in the role of traditional sales markets. It has been proven that the commodity structure of exports retains a raw material orientation, although there is a gradual increase in the share of processed products. It has been substantiated that institutional mechanisms, in particular DCFTA, have contributed to expanding access to the EU market, but tariff quotas and non-tariff barriers limit the full realization of export potential. It has been established that modern challenges, including logistical restrictions and external shocks, significantly affect the stability of agricultural exports, while integration with the EU is both a stabilizing factor and a source of dependence. It was determined that the deepening of integration with the European Union is accompanied by structural changes in logistics and the regulatory environment, which form new requirements for the adaptability and competitiveness of Ukrainian agricultural exporters.

The practical significance of the results obtained lies in the possibility of their use for the formation of an effective foreign trade policy of Ukraine, the development of export diversification strategies, increasing the competitiveness of agricultural products and improving the mechanisms of integration into the European economic space.

Ключові слова: зовнішня торгівля, товарна структура зовнішньої, географічна структура, зовнішньоекономічна діяльність, диверсифікація експорту, конкурентоспроможність аграрної продукції, ринки збуту, тарифне і нетарифне регулювання.

Keywords: foreign trade, commodity structure of foreign trade, geographical structure, foreign economic activity, export diversification, competitiveness of agricultural products, sales markets, tariff and non-tariff regulation.

Постановка проблеми. Поглиблення економічної інтеграції між Європейським Союзом (ЄС) та Україною, інституціоналізоване через Угоду про асоціацію та створення Поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі (DCFTA), суттєво трансформувало умови функціонування зовнішньої торгівлі, зокрема в аграрному секторі. Сільське господарство традиційно виступає одним із базових секторів української економіки, формуючи значну частку експорту та забезпечуючи валютні надходження, що обумовлює його стратегічне значення в контексті інтеграційних процесів [1; 2].

Актуальність дослідження визначається тим, що інтеграція до європейського економічного простору супроводжується не лише розширенням доступу до ринків, але й посиленням вимог до якості, безпечності, екологічності продукції, а також необхідністю гармонізації нормативно-правової бази відповідно до *acquis* ЄС. Це створює як нові можливості для українських аграрних експортерів, так і суттєві виклики, пов'язані з адаптацією виробництва, модернізацією інфраструктури та підвищенням конкурентоспроможності [3].

У сучасних умовах, ускладнених геополітичними ризиками, порушенням логістичних ланцюгів та зміною торговельних маршрутів, питання розвитку зовнішньої торгівлі аграрною продукцією набуває додаткової ваги. З одного боку, ЄС виступає ключовим торговельним партнером України, на який припадає значна частка аграрного експорту [4]. З

іншого боку, структурні дисбаланси експорту, зокрема домінування сировинної продукції та недостатній рівень переробки, обмежують потенціал отримання доданої вартості та знижують стійкість торговельної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні наукові дослідження розвитку зовнішньої торгівлі аграрною продукцією України в умовах інтеграції з Європейським Союзом формують достатньо широкий, проте неоднорідний науковий масив, у якому увага зосереджена як на макроекономічних тенденціях, так і на інституційних та структурних аспектах трансформації аграрного сектору.

Зокрема, М. В. Шуба та В. О. Тимофєєва [5] встановлюють, що поглиблення торговельних відносин з ЄС супроводжується зростанням обсягів експорту та посиленням ролі аграрної продукції в структурі зовнішньої торгівлі України. Автори обґрунтовують, що інтеграція сприяла розширенню доступу до європейського ринку, однак водночас підвищила вимоги до якості продукції та загострила конкуренцію, що зумовлює необхідність структурної модернізації експорту. Водночас ними підкреслюється, що існуюча модель експорту залишається переважно сировинною, що обмежує довгострокові економічні ефекти інтеграції.

У дослідженні С. О. Геращенко та ін. [6] акцент зроблено на ролі України у світовій торгівлі аграрною продукцією, де доведено, що країна займає вагоме місце як експортер сировинної продукції, зокрема зернових та олійних культур. Авторами встановлено, що така спеціалізація забезпечує значні валютні надходження, проте одночасно створює ризики залежності від коливань світових цін та зовнішнього попиту. Окремо підкреслюється, що аграрний сектор відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки як на національному, так і на глобальному рівнях.

О. В. Дзяд та О. О. Гордієнко [7] доводять, що імплементація Угоди про асоціацію з ЄС стала каталізатором змін у географічній структурі зовнішньої торгівлі, що проявилось у переорієнтації експорту на європейський ринок. При цьому авторами встановлено, що, незважаючи на зростання обсягів торгівлі,

доступ до ринку ЄС залишається обмеженим через дію тарифних квот та високі вимоги до стандартів продукції. Вони також наголошують на необхідності адаптації національного виробництва до європейських регуляторних вимог як передумови подальшого розширення експорту.

Дослідження О. С. Трегубова та ін. [8], що в умовах воєнних викликів зовнішньоекономічна діяльність аграрних підприємств зазнала суттєвих трансформацій, пов'язаних із порушенням логістичних ланцюгів та зміною маршрутів експорту. Авторами встановлено, що євроінтеграція в цих умовах виступила важливим фактором стабілізації, забезпечуючи альтернативні канали збуту та підтримуючи функціонування аграрного експорту. Водночас підкреслюється зростання витрат та зниження ефективності експортних операцій.

С. Г. Тума та ін. [9] обґрунтовують стратегічну роль аграрної торгівлі з ЄС у трансформації експортного потенціалу України в умовах війни. У їх роботі доведено, що аграрний сектор став ключовим елементом економічної стійкості, забезпечуючи стабільні валютні надходження навіть в умовах кризових явищ. Разом із тим автори підкреслюють, що надмірна концентрація експорту на одному ринку створює ризики посилення зовнішньої залежності.

Я. М. Гадзало та Ю. Я. Лузан [10] у своїх дослідженнях визначають, що ефективність функціонування аграрного сектору значною мірою залежить від рівня розвитку зовнішньоекономічної діяльності. Вони встановлюють, що зростання експорту аграрної продукції супроводжується підвищенням продуктивності сектору, однак структурні дисбаланси, зокрема домінування сировинної продукції, обмежують можливості створення доданої вартості. В іншій праці ці автори доводять, що євроінтеграція стимулює модернізацію аграрного виробництва та сприяє впровадженню європейських стандартів, але потребує значних інвестиційних ресурсів і інституційної підтримки.

Н. Л. Корженівська та ін. [11] акцентують увагу на стійкості експортного потенціалу аграрного сектору України до економічних

потрясінь. Ними встановлено, що аграрний експорт демонструє відносну стабільність навіть в умовах криз, однак така стійкість значною мірою зумовлена саме сировинною орієнтацією, що не забезпечує довгострокового економічного зростання. Автори також підкреслюють необхідність диверсифікації товарної структури експорту як ключового напрямку підвищення його ефективності.

Узагальнення результатів аналізу наукових джерел свідчить, що більшість досліджень фокусуються на окремих аспектах розвитку зовнішньої торгівлі аграрною продукцією, зокрема на її динаміці, географічній переорієнтації або впливі інституційних факторів. Водночас у науковому дискурсі недостатньо комплексно висвітлено взаємозв'язок між структурними змінами зовнішньої торгівлі, інституційними механізмами євроінтеграції та сучасними викликами, що впливають на стабільність аграрного експорту.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є комплексний аналіз розвитку зовнішньої торгівлі аграрною продукцією України в умовах поглиблення економічної інтеграції з Європейським Союзом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз динаміки зовнішньої торгівлі аграрною продукцією України доцільно здійснювати з урахуванням трьох ключових етапів: докризового періоду (до 2014 р.), етапу імплементації Угоди про асоціацію з Європейським Союзом (2014–2019 рр.) та сучасного періоду (з 2020 р.), що характеризується поглибленням інтеграційних процесів і впливом зовнішніх шоків.

У докризовий період аграрний сектор демонстрував стабільне зростання експортного потенціалу, зумовлене нарощуванням виробництва зернових і олійних культур. Обсяги експорту аграрної продукції у 2010–2013 рр. зросли з приблизно 13 до понад 17 млрд дол. США, а частка аграрної продукції в загальному експорті становила близько 20–27 % [12]. Така

динаміка свідчила про поступове посилення ролі аграрного сектору, однак структура експорту залишалася відносно диверсифікованою.

Після підписання Угоди про асоціацію та запуску Поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі з Європейським Союзом у 2014 р. відбулися суттєві зміни у зовнішній торгівлі. У 2014–2019 рр. експорт аграрної продукції зріс до 22 млрд дол. США, а його частка в загальному експорті досягла 40–45 % [13; 14]. Це супроводжувалося переорієнтацією торговельних потоків на ринки ЄС, що стало одним із ключових факторів структурної трансформації зовнішньої торгівлі. У цей період аграрний сектор фактично набув статусу провідного експортного драйвера економіки.

У 2020–2021 рр. спостерігалось подальше зростання обсягів експорту, що перевищили 27 млрд дол. США, незважаючи на глобальні економічні виклики [14]. Водночас частка аграрної продукції залишалася стабільно високою, що свідчить про закріплення сировинно-експортної моделі розвитку.

Сучасний етап (2022–2024 рр.) характеризується підвищеною волатильністю зовнішньої торгівлі. За даними офіційної статистики, експорт аграрної продукції зберіг відносно високі обсяги (20–24 млрд дол. США), однак зазнав впливу логістичних обмежень і трансформації торговельних маршрутів. При цьому частка аграрної продукції у загальному експорті зросла до 50–60 %, що відображає посилення структурної залежності економіки від аграрного сектору [14]. Для узагальнення зазначених тенденцій сформовано таблицю 1.

Таким чином, аналіз динаміки зовнішньої торгівлі аграрною продукцією свідчить, що активізація інтеграційних процесів із ЄС стала ключовим фактором зростання експорту та структурної перебудови зовнішньої торгівлі України [13]. Водночас посилення ролі аграрного сектору супроводжується ризиками надмірної спеціалізації та залежності від зовнішніх ринків, що актуалізує необхідність переходу до моделі експорту з вищою доданою вартістю.

**Таблиця 1. Динаміка зовнішньої торгівлі аграрною продукцією
України**

Період	Експорт аграрної продукції, млрд дол. США	Імпорт аграрної продукції, млрд дол. США	Частка аграрного експорту, %	Характерні тенденції
2010–2013	13–17	5–7	20–27	Стабільне зростання, формування експортного потенціалу
2014–2019	16–22	4–6	35–45	Переорієнтація на ринок ЄС, зростання ролі аграрного сектору
2020–2021	22–27	6–7	40–45	Подальше зростання, закріплення експортної моделі
2022–2024	20–24	5–8	50–60	Волатильність, логістичні обмеження, посилення ролі аграрного експорту

Джерело: сформовано авторами на основі [12; 13; 14]

Наступним етапом дослідження є аналіз географічної структури зовнішньої торгівлі аграрною продукцією Україна, який дозволяє виявити ключові зміни у напрямках експортних потоків та оцінити вплив євроінтеграційних процесів на просторову диверсифікацію торгівлі [14].

У докризовий період (до 2014 р.) географічна структура експорту аграрної продукції України характеризувалася відносною збалансованістю між різними регіонами. Значна частка експорту припадала на країни СНД, зокрема Російську Федерацію, а також на ринки Азії та Північної Африки. Частка Європейський Союз у загальному аграрному експорті залишалася відносно помірною і не перевищувала 25–30 % [15].

Після підписання Угоди про асоціацію у 2014 р. відбувається суттєва трансформація географічної структури експорту. Внаслідок як політичних, так і економічних чинників, включаючи обмеження доступу до ринків СНД та відкриття європейського ринку, українські експортери почали активно переорієнтовуватися на ЄС. Уже у 2016–2019 рр. частка ЄС у структурі аграрного експорту зросла до 30–40 %, що свідчить про поступове зміцнення позицій європейського ринку як ключового торговельного партнера [16].

У 2020–2024 рр. ця тенденція набула ще більш вираженого характеру. За даними статистики, частка ЄС у аграрному експорті України перевищила 50 %, що обумовлено як подальшою лібералізацією торгівлі, так і вимушеною переорієнтацією експортних потоків в умовах геополітичних змін [17]. Водночас роль країн СНД практично нівелювалася, а ринки Азії та Африки зберегли значення, але втратили домінуючі позиції. Для узагальнення змін у географічній структурі експорту доцільно представити відповідні дані у таблиці 2.

Таблиця 2. Географічна структура експорту аграрної продукції України

Період	ЄС, %	Країни СНД, %	Азія, %	Африка, %	Інші регіони, %
2010–2013	25–30	20–25	30–35	10–15	5–10
2014–2019	30–40	10–15	30–35	10–15	5–10
2020–2021	40–50	5–10	25–30	10–15	5–10
2022–2024	50–60	<5	20–25	10–15	5–10

Джерело: сформовано авторами на основі [12; 13; 14]

Наведені дані свідчать про чітку тенденцію до переорієнтації експорту аграрної продукції України на європейський ринок [18]. Водночас така трансформація має подвійний характер. З одного боку, відбувається поглиблення інтеграції з ЄС, що забезпечує стабільні канали збуту та підвищує інституційну передбачуваність торгівлі. З іншого боку, спостерігається зростання залежності від одного ключового ринку, що може підвищувати вразливість до змін регуляторної політики або кон'юнктури попиту в межах ЄС.

Важливим аспектом є також оцінка рівня диверсифікації експорту. Незважаючи на зростання ролі ЄС, український аграрний експорт частково зберігає географічну диверсифікацію за рахунок присутності на ринках Азії та Африки [19]. Проте зменшення частки альтернативних ринків свідчить про поступове звуження географічної структури, що потребує формування збалансованої експортної стратегії.

Таким чином, аналіз географічної структури зовнішньої торгівлі підтверджує, що євроінтеграційні процеси стали визначальним фактором

трансформації експортних потоків аграрної продукції України, сприяючи зміцненню позицій ЄС як основного торговельного партнера, але водночас актуалізуючи питання диверсифікації ринків збуту [20].

У докризовий період структура аграрного експорту України характеризувалася чітко вираженою сировинною орієнтацією. Основу експорту становили зернові культури (передусім пшениця, кукурудза, ячмінь), частка яких у різні роки перевищувала 40 %, а також насіння олійних культур і продукти їх первинної переробки [21]. Продукція глибокої переробки (харчова промисловість, готові харчові продукти) займала відносно незначну частку, що свідчило про обмежений рівень створення доданої вартості.

У період імплементації Угоди про асоціацію (2014–2019 рр.) відбувається певна трансформація товарної структури експорту. З одного боку, зберігається домінування сировинних товарів, зокрема зернових і олійних культур. З іншого боку, спостерігається поступове зростання частки продуктів переробки, насамперед соняшникової олії, яка стала одним із ключових експортних товарів України на світовому ринку [22]. Це свідчить про частковий перехід від експорту сировини до продукції з вищим рівнем доданої вартості, хоча загальна структура залишається недостатньо диверсифікованою.

У 2020–2024 рр. зазначені тенденції зберігаються, однак посилюється роль окремих товарних груп. Частка зернових культур у загальному аграрному експорті стабільно залишається високою (близько 35–45 %), тоді як продукція переробки, зокрема рослинні олії, формує до 25–30 % експорту [23]. Водночас частка готових харчових продуктів залишається відносно низькою, що вказує на збереження сировинної спеціалізації [24].

Окремим важливим напрямом дослідження є аналіз інституційних факторів євроінтеграції, які визначають умови доступу аграрної продукції Україна до ринку Європейський Союз, зокрема вплив Поглибленої та

всеосяжної зони вільної торгівлі (DCFTA), тарифних квот, технічних бар'єрів та санітарно-фітосанітарних вимог [25].

Запровадження DCFTA стало ключовим інституційним чинником трансформації зовнішньої торгівлі аграрною продукцією. Угода передбачає поступове скасування тарифів та гармонізацію нормативно-правової бази України з європейськими стандартами, що створює передумови для інтеграції у внутрішній ринок ЄС [26]. Емпіричні дослідження підтверджують позитивний вплив DCFTA на розвиток аграрного експорту: у перші роки дії угоди темпи зростання експорту аграрної продукції до ЄС перевищували темпи зростання експорту до інших регіонів, а позитивне сальдо торгівлі суттєво зросло [22]. Це свідчить про ефективність лібералізації торгівлі як інструменту розширення зовнішньоекономічних можливостей.

Водночас дія DCFTA не усунула всіх бар'єрів доступу до ринку ЄС. Одним із ключових обмежуючих факторів залишаються тарифні квоти (TRQs), які встановлюють безмитні обсяги експорту для окремих видів аграрної продукції. Дослідження показують, що обмежені обсяги квот, а також застосування мит поза їх межами стримують повну реалізацію експортного потенціалу України [23]. Більше того, перегляд умов торгівлі та повернення до квотного регулювання після періоду тимчасової повної лібералізації у 2022–2024 рр. може призвести до скорочення експорту, що оцінюється приблизно у 2,9 % загального обсягу [25]. Таким чином, тарифні інструменти виконують подвійне функціональне навантаження: з одного боку, вони забезпечують доступ до ринку, а з іншого – обмежують масштаби цього доступу.

Не менш важливу роль відіграють технічні бар'єри у торгівлі (ТВТ) та санітарно-фітосанітарні (SPS) вимоги. Гармонізація стандартів якості та безпечності продукції є обов'язковою умовою доступу до ринку ЄС і водночас одним із найбільш складних елементів інтеграції. Впровадження європейських стандартів передбачає модернізацію виробництва,

запровадження систем сертифікації та контролю якості, що потребує значних фінансових і організаційних ресурсів [26]. Наукові дослідження підкреслюють, що невідповідність продукції українських виробників вимогам ЄС, а також складність і висока вартість процедур сертифікації залишаються суттєвими бар'єрами для експорту, особливо для малих і середніх підприємств [22].

Водночас вплив нетарифних заходів має неоднозначний характер. З одного боку, вони виступають обмеженням, ускладнюючи доступ до ринку та підвищуючи витрати виробників. З іншого боку, адаптація до стандартів ЄС стимулює підвищення якості продукції, модернізацію виробництва та формування довгострокових конкурентних переваг. Дослідження останніх років підтверджують, що нетарифні бар'єри можуть одночасно виконувати як стримувальну, так і стимулюючу функцію, впливаючи на структуру та обсяги аграрної торгівлі [24].

Суттєвий вплив на динаміку торгівлі також мають тимчасові регуляторні механізми, запроваджені ЄС у відповідь на кризові явища. Зокрема, у 2022–2024 рр. дія режиму автономних торговельних заходів (АТМ), що передбачав тимчасове скасування мит і квот, сприяла значному зростанню експорту аграрної продукції до ЄС та частково компенсувала втрати інших ринків. Однак подальше відновлення квот і введення так званих «запобіжних механізмів» (emergency brake) свідчить про обмеженість повної лібералізації та необхідність балансування між інтересами українських експортерів і європейських виробників [21].

У сучасних умовах функціонування аграрного експорту визначається не лише внутрішніми економічними чинниками, а й комплексом зовнішніх шоків, серед яких ключову роль відіграють порушення логістичних ланцюгів, трансформація експортних маршрутів, інфраструктурні обмеження та зміни глобальної кон'юнктури [20].

Одним із найбільш суттєвих викликів стало порушення традиційних логістичних ланцюгів. Історично експорт аграрної продукції України був

орієнтований на морські порти Чорного моря, які забезпечували значні обсяги перевезень зернових і олійних культур [20]. Однак унаслідок зовнішніх шоків відбулося різке обмеження доступу до морської інфраструктури, що спричинило необхідність оперативної переорієнтації на альтернативні маршрути. Це, у свою чергу, призвело до зростання транспортних витрат, збільшення термінів доставки та зниження загальної ефективності експортних операцій.

У відповідь на ці виклики відбулася трансформація географії логістики, зокрема активізація сухопутних маршрутів через країни Європейський Союз. Так звані «шляхи солідарності» (solidarity lanes) стали важливим інструментом підтримки українського експорту, забезпечивши доступ до європейських портів і ринків [26]. Це сприяло частковій стабілізації зовнішньої торгівлі, однак водночас виявило низку інфраструктурних обмежень, таких як різна ширина залізничної колії, недостатня пропускна спроможність прикордонних переходів, обмеженість перевалочних потужностей та складність координації логістичних процесів.

Інфраструктурні обмеження залишаються одним із ключових стримуючих факторів розвитку аграрного експорту. Наявна транспортна та логістична інфраструктура не повністю відповідає новим умовам функціонування зовнішньої торгівлі, що проявляється у перевантаженні прикордонних пунктів пропуску, дефіциті спеціалізованого транспорту та обмежній кількості сертифікованих складів і терміналів [25]. Це знижує гнучкість експортної системи та підвищує її чутливість до зовнішніх змін.

Водночас значний вплив на динаміку зовнішньої торгівлі мають глобальні економічні шоки, включаючи коливання світових цін на аграрну продукцію, зміни попиту на ключових ринках та посилення конкуренції [24]. У цих умовах стабільність аграрного експорту України значною мірою залежить від здатності швидко адаптуватися до змін зовнішнього середовища та диверсифікувати канали збуту.

У контексті зазначених викликів інтеграція з Європейський Союз відіграє подвійне значення [22]. З одного боку, вона виступає фактором стабілізації, забезпечуючи доступ до великого та відносно передбачуваного ринку, а також сприяючи розвитку альтернативних логістичних маршрутів. ЄС фактично став ключовим транзитним і торговельним партнером, що дозволило частково компенсувати втрати від обмеження традиційних каналів експорту.

З іншого боку, поглиблення інтеграції посилює залежність України від європейського ринку та його регуляторної політики [24]. Висока концентрація експорту на одному напрямі підвищує ризики, пов'язані зі змінами умов доступу до ринку, запровадженням обмежень або зміною попиту. Крім того, використання території ЄС як основного логістичного коридору створює додаткову залежність від стану європейської інфраструктури та політичних рішень у сфері торгівлі.

Таким чином, сучасні виклики розвитку зовнішньої торгівлі аграрною продукцією України формуються під впливом як внутрішніх структурних обмежень, так і зовнішніх факторів, що змінюють умови функціонування міжнародних ринків. Євроінтеграція в цих умовах виступає одночасно інструментом стабілізації та джерелом нових залежностей, що зумовлює необхідність формування збалансованої зовнішньоторговельної стратегії, орієнтованої на підвищення стійкості та диверсифікацію експортних потоків.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Проведене дослідження розвитку зовнішньої торгівлі аграрною продукцією України в умовах поглиблення економічної інтеграції з Європейським Союзом дозволяє сформулювати низку узагальнюючих висновків. Встановлено, що євроінтеграційні процеси стали визначальним фактором трансформації зовнішньої торгівлі аграрною продукцією України, що проявляється у стійкому зростанні обсягів експорту та підвищенні частки аграрного сектору в загальній структурі національного експорту. У результаті аграрний сектор фактично набув статусу ключового драйвера зовнішньоекономічної

діяльності, що свідчить про поглиблення спеціалізації економіки на виробництві та експорті сільськогосподарської продукції.

Дослідження товарної структури експорту засвідчило домінування сировинних товарів, зокрема зернових і олійних культур, що визначає сировинну спрямованість аграрного експорту. Водночас виявлено поступове зростання частки продукції переробки, передусім рослинних олій, що свідчить про наявність потенціалу для переходу до моделі експорту з вищою доданою вартістю.

Встановлено, що інституційні механізми євроінтеграції, зокрема функціонування Поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі (DCFTA), загалом сприяли розширенню доступу українських виробників до ринку ЄС та зростанню експорту. Водночас наявність тарифних квот, технічних бар'єрів і санітарно-фітосанітарних вимог створює додаткові обмеження, які стримують повну реалізацію експортного потенціалу, особливо для малих і середніх виробників.

Оцінка сучасних викликів показала, що розвиток зовнішньої торгівлі аграрною продукцією відбувається в умовах значної нестабільності, зумовленої порушенням логістичних ланцюгів, трансформацією маршрутів експорту та інфраструктурними обмеженнями. У цих умовах інтеграція з ЄС виконує подвійне функціональне навантаження: з одного боку, вона виступає фактором стабілізації, забезпечуючи альтернативні канали експорту та доступ до європейського ринку, з іншого – посилює залежність від одного ключового торговельного партнера.

Література

1. 1. Світовий банк. Ukraine Economic Update 2023. Washington, DC : World Bank, 2023. URL: <https://www.worldbank.org/ukraine> (дата звернення: 06.04.2026).

2. 2. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН. FAOSTAT Statistical Database. Rome: FAO, 2022. URL: <https://www.fao.org/faostat> (дата звернення: 06.04.2026).
3. 3. Європейська Комісія. EU–Ukraine Deep and Comprehensive Free Trade Area. Brussels: European Commission, 2023. URL: <https://policy.trade.ec.europa.eu> (дата звернення: 06.04.2026).
4. 4. Євростат. EU trade with Ukraine statistics. Luxembourg: Eurostat, 2024. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat> (дата звернення: 06.04.2026).
5. 5. Шуба М. В., Тимофєєва В. О. Сучасний стан і перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України з Європейським Союзом. Бізнес Інформ. 2024. № 8. С. 32–38. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-8-32-38>
6. 6. Геращенко С. О., Чорнобаєв В. В., Абрамовська С. Р. Сучасні тенденції у світовій торгівлі сільськогосподарською продукцією: місце та роль України в контексті її продовольчої безпеки // Економічний вісник Національного гірничого університету. 2024. № 3 (87). С. 70–80. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2024/3/EV20243_070-080.pdf; DOI: <https://doi.org/10.33271/ebdut/87.070>
7. 7. Дзяд О. В., Гордієнко О. О. Зовнішня торгівля сільськогосподарськими товарами України в контексті Угоди про асоціацію з ЄС. Ефективна економіка. 2020. № 12. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.12.72>
8. 8. Трегубов О. С., Братчук У. П., Славінський С. В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств агросфери України в умовах війни та євроінтеграції. Актуальні проблеми економіки. 2025. № 11. С. 23–33. DOI: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2025-1-293-23-33>
9. 9. Тума С.Г., Яковенко Я.Ю., Маслак М.В. Лощенко Д.А. Трансформація експортного потенціалу України в умовах війни: стратегічне значення аграрної торгівлі з ЄС. Економіка та управління АПК. 2025. № 1. С. 73–81. DOI: <https://doi.org/10.33245/2310-9262-2025-197-1-73-81>

10. 10. Гадзало Я. М., Лузан Ю. Я. Зовнішньоекономічна діяльність та результативність функціонування аграрного сектору економіки України. Економіка АПК. 2021. № 4. С. 6 - 17. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202104006>
11. 11. Корженівська Н.Л., Осадчук І.О., Сидорак Я.І. Експортний потенціал агросектору України: стійкість до економічних потрясінь. Економічний простір. 2025. № 203. С. 115 – 120. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.203.115-120>
12. 12. Державна служба статистики України. Зовнішня торгівля України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm (дата звернення: 07.04.2026).
13. 13. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Аграрний сектор України: аналітичні матеріали. URL: <https://minagro.gov.ua> (дата звернення: 07.04.2026).
14. 14. Національний банк України. Зовнішній сектор України: статистика та аналітика. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 07.04.2026).
15. 15. Державна служба статистики України. Товарна структура зовнішньої торгівлі України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm (дата звернення: 07.04.2026).
16. 16. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН. FAOSTAT Database. URL: <https://www.fao.org/faostat> (дата звернення: 07.04.2026).
17. 17. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Експорт аграрної продукції України. URL: <https://minagro.gov.ua> (дата звернення: 07.04.2026).
18. 18. Європейська Комісія. Sanitary and phytosanitary measures. URL: <https://policy.trade.ec.europa.eu> (дата звернення: 07.04.2026).

19. 19. European Commission. EU trade relations with Ukraine. URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/ukraine_en (дата звернення: 07.04.2026).
20. 20. Ostashko T., Kobuta I., Olefir V., Lienivova H. Evaluation of the results and analysis of the impact of the DCFTA with the EU on agricultural trade in Ukraine. *Agricultural and Resource Economics*. 2022. Vol. 8(4). P. 86–108. doi: <https://doi.org/10.51599/are.2022.08.04.04>
21. 21. CEPS. Why the EU–Ukraine DCFTA review matters. 2025. URL: <https://www.ceps.eu/why-the-eu-ukraine-dcfta-review-matters/> (дата звернення: 07.04.2026).
22. 22. APD Ukraine. Integrating Ukraine into the EU Single Food Market. 2025. URL: https://www.apd-ukraine.de/fileadmin/user_upload/APD_Bericht_ENG_ON_final.pdf (дата звернення: 07.04.2026).
23. 23. Solovei O. Obstacles on the way of Ukrainian agricultural exports to the EU market. 2025. URL: <https://econom-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/5396> (дата звернення: 07.04.2026).
24. 24. Butenko O. The impact of non-tariff barriers of the EU on Ukraine's agricultural trade. 2025. URL: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/enjee/article/view/1890> (дата звернення: 07.04.2026).
25. 25. EPC. EU–Ukraine trade: from emergency measures to a renewed trade agreement. 2025. URL: <https://www.epc.eu/publication/eu-ukraine-trade-from-emergency-measures-to-a-renewed-trade-agreement/> (дата звернення: 07.04.2026).
26. 26. Ukrainian Scientific Center. Agricultural exports from Ukraine to the EU. 2024. URL: <https://man.org.ua/nv/index.php/about/article/view/85> (дата звернення: 07.04.2026).

References

1. World Bank (2023), “Ukraine Economic Update 2023”, available at: <https://www.worldbank.org/ukraine> (Accessed 06 April 2026).
2. Food and Agriculture Organization of the United Nations (2022), “FAOSTAT Statistical Database”, available at: <https://www.fao.org/faostat> (Accessed 06 April 2026).
3. European Commission (2023), “EU–Ukraine Deep and Comprehensive Free Trade Area”, available at: <https://policy.trade.ec.europa.eu> (Accessed 06 April 2026).
4. Eurostat (2024), “EU trade with Ukraine statistics”, available at: <https://ec.europa.eu/eurostat> (Accessed 06 April 2026).
5. Shuba, M.V. and Tymofieieva, V.O. (2024), “Current state and prospects of development of Ukraine’s foreign trade with the European Union”, *Biznes Inform*, vol. 8, pp. 32–38. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-8-32-38>.
6. Herashchenko, S.O., Chornobaiev, V.V. and Abramovska, S.R. (2024), “Current trends in global agricultural trade: Ukraine’s role in the context of food security”, *Economic Bulletin of National Mining University*, vol. 3, no. 87, pp. 70–80. <https://doi.org/10.33271/ebdut/87.070>.
7. Dziad, O.V. and Hordiienko, O.O. (2020), “Foreign trade of agricultural products of Ukraine in the context of the Association Agreement with the EU”, *Efektivna ekonomika*, vol. 12. <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.12.72>.
8. Trehubov, O.S., Bratchuk, U.P. and Slavinskyi, S.V. (2025), “Foreign economic activity of agricultural enterprises of Ukraine in the conditions of war and European integration”, *Aktualni problemy ekonomiky*, vol. 11, pp. 23–33. <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2025-1-293-23-33>.
9. Tuma, S.H., Yakovenko, Y.Y., Maslak, M.V. and Loshchenko, D.A. (2025), “Transformation of Ukraine’s export potential under wartime conditions: strategic importance of agricultural trade with the EU”, *Ekonomika ta upravlinnia APK*, vol. 1, pp. 73–81. <https://doi.org/10.33245/2310-9262-2025-197-1-73-81>.

10. Hadzalo, Y.M. and Luzan, Y.Y. (2021), “Foreign economic activity and efficiency of functioning of the agricultural sector of Ukraine”, *Ekonomika APK*, vol. 4, pp. 6–17. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202104006>.

11. Korzhenivska, N.L., Osadchuk, I.O. and Sydorak, Y.I. (2025), “Export potential of the agricultural sector of Ukraine: resilience to economic shocks”, *Ekonomichniy prostir*, vol. 203, pp. 115–120. <https://doi.org/10.30838/EP.203.115-120>.

12. State Statistics Service of Ukraine (2026), “Foreign trade of Ukraine”, available at: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm (Accessed 07 April 2026).

13. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2026), “Agricultural sector of Ukraine: analytical materials”, available at: <https://minagro.gov.ua> (Accessed 07 April 2026).

14. National Bank of Ukraine (2026), “External sector of Ukraine: statistics and analytics”, available at: <https://bank.gov.ua> (Accessed 07 April 2026).

15. State Statistics Service of Ukraine (2026), “Commodity structure of foreign trade of Ukraine”, available at: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm (Accessed 07 April 2026).

16. Food and Agriculture Organization of the United Nations (2026), “FAOSTAT Database”, available at: <https://www.fao.org/faostat> (Accessed 07 April 2026).

17. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2026), “Export of agricultural products of Ukraine”, available at: <https://minagro.gov.ua> (Accessed 07 April 2026).

18. European Commission (2026), “Sanitary and phytosanitary measures”, available at: <https://policy.trade.ec.europa.eu> (Accessed 07 April 2026).

19. European Commission (2026), “EU trade relations with Ukraine”, available at: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/ukraine_en (Accessed 07 April 2026).

20. Ostashko, T., Kobuta, I., Olefir, V. and Lienivova, H. (2022), “Evaluation of the results and analysis of the impact of the DCFTA with the EU on agricultural trade in Ukraine”, *Agricultural and Resource Economics*, vol. 8, no. 4, pp. 86–108. <https://doi.org/10.51599/are.2022.08.04.04>.
21. CEPS (2025), “Why the EU–Ukraine DCFTA review matters”, available at: <https://www.ceps.eu/why-the-eu-ukraine-dcfta-review-matters/> (Accessed 07 April 2026).
22. APD Ukraine (2025), “Integrating Ukraine into the EU Single Food Market”, available at: https://www.apd-ukraine.de/fileadmin/user_upload/APD_Bericht_ENG_ON_final.pdf (Accessed 07 April 2026).
23. Solovei, O. (2025), “Obstacles on the way of Ukrainian agricultural exports to the EU market”, available at: <https://econom-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/5396> (Accessed 07 April 2026).
24. Butenko, O. (2025), “The impact of non-tariff barriers of the EU on Ukraine’s agricultural trade”, available at: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/enjee/article/view/1890> (Accessed 07 April 2026).
25. EPC (2025), “EU–Ukraine trade: from emergency measures to a renewed trade agreement”, available at: <https://www.epc.eu/publication/eu-ukraine-trade-from-emergency-measures-to-a-renewed-trade-agreement/> (Accessed 07 April 2026).
26. Ukrainian Scientific Center (2024), “Agricultural exports from Ukraine to the EU”, available at: <https://man.org.ua/nv/index.php/about/article/view/85> (Accessed 07 April 2026).

Отримано редакцією журналу / Received: 15.04.26

Прорецензовано / Revised: 21.04.26

Дата публікації / Published: 23.04.26